

Educația în biblioteconomie și știința informării

Învățământul biblioteconomic de ieri și de astăzi

Dr. Mircea Regneală

Catedra de Științele Informării și Documentării,
Facultatea de Litere, Universitatea din București
E-mail: regneala@bcub.ro

Dr. Mircea Regneală este profesor la Catedra de Științele Informării și Documentării a Facultății de Litere de la Universitatea din București și director general al Bibliotecii Centrale Universitare din București. Predă cursuri de biblioteconomie, legislație de bibliotecă, copyright și documente audiovizuale. Domenii de cercetare: dezvoltarea colecțiilor și legislația de bibliotecă.

Rezumat

Autorul trece în revistă evoluția învățământului biblioteconomic începând din secolul al XIX-lea, odată cu apariția sa, și până astăzi, oprindu-se asupra dezvoltărilor contemporane și a implicațiilor acestora asupra profesiei de bibliotecar. O atenție particulară este acordată învățământului biblioteconomic american în condițiile extinderii noilor tehnologii informaționale și a creșterii numărului de publicații digitale.

Cuvinte cheie: *Istoria învățământului biblioteconomic, Învățământul biblioteconomic american, Acreditarea școlilor de biblioteconomie*

Educația de bibliotecă realizată în școli, după o programă prestabilită, a apărut abia în secolul al XIX-lea, odată cu dezvoltarea marilor biblioteci care aveau activități complexe și cereau un personal specializat.

Istoria biblioteconomiei consemnează bibliotecari celebri care s-au format fără nici o școală. Cel mai faimos dintre ei este, fără îndoială, Gabriel Naudé, autorul cunoscutei cărți *Advis pour dresser une bibliothèque* (1627), care timp de trei secole a fost lucrarea de căpătâi a multor generații de bibliotecari. Îi urmează Claude Clément, Louis Jacob, membrii familiei Bignon, toți în secolul al XVII-lea, apoi Charles Nodier, Saint-Beuve, Lecomte de Lisle, Pierre Gustave Brunet, bibliotecari și personalități de litere ilustre de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al

XIX-lea. Toți aceștia au învățat biblioteconomia singuri sau de la predecesorii lor.

Așadar, *ucenicia sau învățământul practic individualizat*, iar mai târziu *studiul independent* au fost primele forme ale educației de bibliotecă.

În Europa învățământul biblioteconomic a apărut după 1850: Austria 1864, Franța 1869, Anglia 1877 etc., sub forma unor cursuri destul de inconsistente.

Cele dintâi elemente de biblioteconomie sunt întâlnite în programul de la École Nationale des Chartes, instituție de învățământ superior înființată în Franța în 1821.

Disciplinele de bază care se studiau aici erau însă științele auxiliare ale istoriei. Absolvenții primeau diploma de arhivist-paleograf și puteau exercita meseriile de arhiviști și bibliotecari.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea are loc o modificare de atitudine în aprecierea profesiei: se face apel din ce în ce mai frecvent la specialiști care să conducă bibliotecile. În Franța, încă din 1839 în Regulamentul Bibliotecii Naționale se dădea dreptul absolvenților de la École Nationale des Chartes de a lucra în această importantă bibliotecă a țării.

Dintre absolvenții acestei școli, îndeosebi după 1850, apare o pleiadă de bibliotecari și bibliografi iluștri care dezvoltă tehnica biblioteconomică și bibliografică. În fruntea lor se situează Léopold Delisle, care, devenit administratorul de la Bibliothèque Nationale, angajează mai mulți absolvenți de la École des Chartes. Aceștia vor realiza lucruri remarcabile îndeosebi în domeniul catalogafiei. Delisle este primul care pune accent pe *caracterul tehnic al pregătirii profesionale a bibliotecarului*. El considera că „ucenicia este tot atât de necesară pentru a administra o bibliotecă ca și pentru a conduce un vapor, pentru a construi un edificiu sau pentru a monta, întreține și face să funcționeze fără accidente diferite piese ale unui mecanism complicat”. El afirmă că „bibliografia și biblioteconomia au devenit științe sau arte ale căror complexități sporesc din an în an”. Salută „această evoluție a tehnologiei care nu poate fi oprită și care sporește și reînnoiește în fiecare moment utilajul bibliotecii, fenomen analog celui care se petrece în laboratoarele științifice și în atelierele industriale”(1). În 1897, sub conducerea sa, apare *Catalogue général des imprimés de la Bibliothèque Nationale*, poate cel mai important repertoriu bibliografic din lume.

Aceleași idei novatoare privind rolul bibliotecarului în epoca modernă le împărtășește și Melvil Dewey, inspirat de idealurile revoluției franceze. El aprecia că „nici o sarcină nu este mai importantă și nu merită mai multă onoare decât cea îndeplinită în serviciul comunității de un bibliotecar competent și serios. A fost un timp când biblioteca semăna mult cu un muzeu și bibliotecarul cu un șoarece de bibliotecă /.../ și în care vizitatorii contemplau cu multă curiozitate cărțile rare și manuscrisele. A venit timpul

în care biblioteca este o școală și bibliotecarul un educator în sensul cel mai nobil al termenului “ (2).

Dintre toate personalitățile biblioteconomiei mondiale, Gabriel Naudé și Melvil Dewey sunt numele cele mai frecvent rostite. Ambii sunt autodidacți.

Dacă Gabriel Naudé rămâne întemeietorul biblioteconomiei ca domeniu științific prin celebra sa lucrare, Melvil Dewey este realizatorul, în 1876, a celui mai durabil sistem de clasificare pentru biblioteci apărut până astăzi, *Clasificarea Zecimală Dewey*, perfecționată ulterior de Institutul Internațional de Bibliografie de la Bruxelles, devenind Clasificarea Zecimală Universală. În anul 2001, americanii, și cu ei întreaga lume bibliotecară, sărbătoreau, în cadrul Conferinței IFLA de la Boston, 125 de ani de la apariția sistemului de clasificare a lui Dewey. Tot Dewey este și fondatorul primei școli de biblioteconomie americane.

Școala s-a deschis la 1 ianuarie 1887. School of Library Economy cum se numea această instituție de învățământ era de nivel universitar și funcționa la Columbia University. Curriculum pe care Dewey îl avea inițial cuprindea domenii precum selecția, bibliografia, administrarea, repararea cărților și catalogarea. Deși școala avea un caracter practic, s-a încercat a se dezvolta în spiritul cursanților ideea că bibliotecarul este un comisar social cu misiunea de a influența dezvoltarea morală a cititorilor săi.

Cei dintâi cursanți au fost 17 femei și 3 bărbați. Deoarece Universitatea Columbia nu admitea femei în rândul studenților, școala s-a transferat la New York State Library. Aici, după doi ani de studii se obținea diploma de licențiat în știința bibliotecii și după încă unul diploma de master.

Mulți dintre absolvenții primelor promoții au devenit conducători ai numeroaselor școli de biblioteconomie deschise pe întreg teritoriul american între 1887 și 1925.

În 1926 Fundația Carnegie înființează la Universitatea din Chicago faimoasa Graduate Library School. Aici se putea obține titlul de doctor în știința bibliotecii pe baza unui program de studii aprofundate având în vedere teoria și cercetarea științifică în biblioteconomie.

American Library Association (ALA), în 1948, stabilea ca *nivel standard pentru specialiștii în biblioteconomie titlul de master*.

Primele standarde de calitate pentru educația de bibliotecă au fost introduse de ALA încă din 1925, dar abia în 1956 a luat naștere în cadrul ALA, Comitetul de Acreditare pentru programele școlilor din domeniul bibliotecilor și științei informării.

Din 1977 până în 2000, peste 70 de programe ale școlilor de biblioteconomie din SUA și Canada au fost reacreditate de ALA.

În 1983 se înființează Association for Library and Information Science Education (ALISE) în locul Asociației Școlilor Americane de Biblioteconomie existentă din 1915. ALISE are ca misiune promovarea excelenței în cercetare, învățământ și servicii pentru bibliotecă (3). Publică anual statistici cu privire la facultăți, programe de învățământ, studenți, finanțare, programe în educația continuă de bibliotecă etc. ALISE împreună cu ALA au o contribuție majoră la creșterea performanțelor în învățământul american din LIS (Library and Information Science).

Între 1960 și 1970 au loc în SUA modificări de substanță în educația de bibliotecă determinate de nevoia adaptării acesteia la creșterea spectaculoasă a numărului de publicații și a cerințelor de informații, îndeosebi din zona economică. Tehnologia calculatoarelor, în special, a microcalculatoarelor, și a comunicării on-line au dezvoltat noi oportunități pentru învățământ.

Astăzi, educația de bibliotecă sau mai exact din domeniul biblioteconomiei și științei informării este complet diferită de cea de acum 30 de ani.

Michael Buckland (4), analizând în 1975 programele mai multor școli de biblioteconomie americane, constata că în programele acestora predominau discipline prea tradiționale precum *bibliografia*, *documentarea*, *biblioteconomia*, *comunicațiile*, *arhivele* și *editarea*. Mai constata o feminizare a profesiei ceea ce, după specialistul american, o împiedică să se modernizeze. Chiar numele lor continuă să rămână învechit. Prima școală care își schimbă numele a fost a Universității din Syracuse care în 1970 devine School of Information Studies. După exemplul ei și alte școli își vor schimba denumirea și, evident, Curriculum. Teoreticianul acestor schimbări a fost Roger Greer care compară educația de bibliotecă cu un sistem copernician al cărui centru este *transferul informației* (5).

Eforturile de modernizare a structurilor educaționale converg în direcția deschisă de tehnologia informației.

Van House și Sutton notează că educația de bibliotecă este parte a unui ecosistem.

Educația LIS, scrie el, se dezvoltă într-un mediu dinamic și competitiv unde „supraviețuirea programelor curente nu înseamnă supraviețuirea lor în forma actuală“ (6).

În cadrul unui program finanțat de Fundația Kellogg (7) au fost examinate schimbările recente ale programelor LIS din SUA. În urma analizei au rezultat șase schimbări majore în educația LIS.

Acestea sunt următoarele:

1. Școlile difuzează informații pe o bază largă.
2. Majoritatea programelor sunt centrate pe utilizator și au un caracter interdisciplinar.

3. Programele conțin tot mai multe discipline legate de tehnologia informației.

4. Se experimentează structuri specializate.

5. Școlile au diferite formate de programe.

Astăzi învățământul american se află într-o permanentă reînnoire: apar niveluri noi de studii, programe îmbunătățite etc.

Cea mai vizibilă schimbare se află în chiar numele școlilor. Iată câteva din denumirile actuale ale acestor școli, transcrise în engleză, spre a nu le altera sensul original: School of Library and Information Science; School of Library and Information Studies; School of Library and Information Management; School of Information Science and Policy; School of Library, Archival and Information Studies; School of Communication Information and Library Studies; School of Information Science and (Learning) Technology; Information School; School of Information.

Biblioteconomia și știința informării au devenit domenii *multidisciplinare și interdisciplinare*.

În anul 1986, o comisie a ALA a publicat studiul *New Directions in Library and Information Science Education* (8) care cuprinde analiza programelor de învățământ aplicate în pregătirea specialiștilor pentru bibliotecile universitare, publice, școlare, medicale, de firme, pentru muzee, arhive, edituri, baze de date și centre de informare. Aceste programe cuprind în esență: achiziția, catalogarea și clasificarea, dezvoltarea colecțiilor, circulația, indexarea și rezumarea, împrumutul interbibliotecar, referințele și controlul seriialelor.

După un deceniu, disciplinele de studiu erau aproape toate marcate de tehnologia informației: management, organizarea informației, căutări în baze de date, dezvoltarea colecțiilor, metode matematice de căutare, aspecte socioculturale, material nonprint, materiale rare, tehnici de conservare, surse de informare, materiale de referințe, literatură și servicii pentru copii etc.

Conform unui raport publicat de ALISE în anul 2000 numărul de ore pe trimestru pentru titlul de master variază între 36 și 54 de ore în funcție de școală (9). Înainte de 1970, nici un program nu depășea 36 de ore. Numărul cursurilor opționale a ajuns astăzi până la cifra de 100. Numai un număr limitat de credite pot fi transferate de la alte universități. Un accent deosebit se acordă activităților practice desfășurate cu concursul personalului facultăților, studenților, alumnilor și practicienilor.

Din același raport statistic rezultă că studiile de master sunt urmate de femei în proporție de 70%, iar cele de licență de bărbați cu același procent. Pentru nivelul de doctor, procentele sunt egale. Studenții străini care urmează studii în LIS în SUA și Canada reprezintă doar 6% din numărul total. Ei provin din China, Coreea de Sud, Thailanda, Taiwan și India. Raportul mai evidențiază că diploma de master este obținută de 86%

studenți albi, 5% studenți negri, 2% asiatici, 3% hispanici, 4% indieni din America și Alaska.

Programele de învățământ rămân astăzi grupate în jurul a patru elemente-cheie: *utilizatorii de informații, tehnologia, accesul și informația*. Aceste elemente se regăsesc în diferite combinații în toate școlile americane de biblioteconomie (10). În funcție de politica informațională a fiecărei școli, accentul poate cădea pe una sau alta din aceste componente. Același raport la care ne refeream mai înainte evidențiază că 34% din disciplinele predate în școli sunt din afara domeniului propriu-zis.

În programele de studiu, multe facultăți au în vedere pregătirea specialistului în tehnologia informației nu spre a lucra în bibliotecă ci în sectoare economice care au nevoie de asemenea specialiști. Învățământul la distanță este larg răspândit în SUA - peste 80% din facultăți îl oferă.

Reconfigurarea programelor este o problemă de mare actualitate a învățământului american în LIS. Ca și la noi, înainte de aplicarea hotărârilor Conferinței de la Bologna, și în SUA pregătirea pentru LIS poate fi realizată în paralel cu o altă specializare, de regulă, cu comunicarea sau știința calculatoarelor.

Odată cu dezvoltarea științelor informării și a comunicațiilor, a creșterii în importanță a bazelor de date și a literaturii digitale, facultățile din LIS sunt privite cu tot mai mare interes în învățământul universitar american. Tot mai multe școli care pregătesc bibliotecari și specialiști în știința informării poartă în titulatura lor termenul de *informare* (școală de informare, studii de informare, cercetări în informare etc.).

Revenim asupra problemei acreditării. Acreditarea școlilor de LIS este o chestiune opțională în SUA. Acreditarea, în general, are rolul să protejeze pe cei care doresc să urmeze o anumită școală prin verificarea calității serviciilor oferite de diferite tipuri de instituții de învățământ. Corpul de acreditare pentru școlile din zona biblioteconomiei și științei informării este format din specialiști desemnați de ALA. Titlul de master primit de la o instituție de învățământ acreditată de ALA este adesea o condiție preliminară pentru înscrierea la concursul de ocupare a unui post într-o bibliotecă universitară sau publică.

Există în SUA din 1992 noi standarde de acreditare adaptate specificului acestor școli. Ele pleacă de la definirea cerințelor programelor de master. De regulă, acreditarea se acordă pe o perioadă de până la 7 ani.

Între școlile americane există unele care resping acreditarea pe motiv că ea pleacă de la șabloane.

În 1999 a avut loc Congresul Educației Profesionale, organizat de ALA, care a urmărit realizarea unui consens al profesorilor din școlile de biblioteconomie și știința informării asupra competențelor de bază cerute de educația în LIS care să înlocuiască vechile standarde de acreditare din 1992.

Totodată, s-au definit competențele pentru un „bibliotecar generalist“ care să facă față la diferite activități de bibliotecă. Aceste activități ar fi următoarele: principiile și metode pentru organizarea și selectarea resurselor documentare; inițierea în producerea, diseminarea și utilizarea informației; analiza și evaluarea diferitelor nevoi de informare; proiectarea și dezvoltarea modelelor pentru instruirea în informare; strategia liderului; expertiza în evaluarea tendințelor și aplicațiilor tehnologice în LIS; cunoștințele de bază în procesul de căutare a informației. La acest congres s-a propus în vederea perfecționării acreditării, constituirea unui nou corp de experți evaluatori în cadrul ALA - care să reprezinte toate tendințele profesionale - și înnoirea periodică a acestuia.

Federația Internațională a Asociațiilor de Biblioteci și Bibliotecari (IFLA) se preocupă și ea de problemele educației de bibliotecă. În 2000, Secția de Educație și Învățământ a IFLA publică *Guidelines for Library/Information Professional Programs*. Acest document este un cadru larg pentru dezvoltarea, evaluarea facultăților, curriculumului și personalului, studenților, administrației, finanțelor, resurselor educaționale etc.

Care pare a fi viitorul educației în LIS în lume în secolul XXI? Dificil de estimat. În prezent, orientarea de bază este dirijată spre *tehnologia informației - organizare, management, utilizare*.

Note-Bibliografie-Webgrafie

- (1) MASSON, André ; PALLIER, Denis. *Les Bibliothèques*. Cinquième édition refondue. Paris : Press Universitaires de France, 1982, p. 57.
- (2) *Ibid*, p. 54.
- (3) Association for Library and Information Science Education (ALISE). Vezi: www.alise.org
- (4) BUCKLAND, M. *The Academic Heritage of Library and Information Science: Resources and Opportunities*. Vezi: www.sims.berkeley.edu/buckland/alise00.html
- (5) STEIG, M. F. *Change and Challenge in Library and Information Science Education*. Chicago: American Library Association, 1992.
- (6) VAN HOUSE, N.; SUTTON, S.A. The Panda syndrome: An Ecology of LIS education. In: *Library Information*, nr. 41, 2000, p. 52.
- (7) PETTIGREW, K. E.; DURANCE, J. C. Introduction and overview of results. In: *Library Information*, 1, nr. 42, 2001, p. 170-180.
- (8) GRIFFITHS, J.-M. ; KLING, D.W. *New Directions in Library and Information Science Education*. New York: Knowledge Industry Publications, 1986.
- (9) BARRON, D. D.; BLESSINGER, K. Curriculum. In: *Library and Information Science Education. Statistical Report 2000*. Chicago: ALISE, 2000.
- (10) *Idem*.